

Podílové odměny plynoucí z poskytnutí licenčních oprávnění u slovesných děl

Jiří Srstka

Téma, které hodlám pojednat, je pro širokou veřejnost přístupnější pod termínem „autorská tantiéma“. Tento výraz je synonymem k zákonnému výrazu podílová odměna. Ohledně licenčního oprávnění je nutno říci, že jde, neprávne řečeno, o svolení autora k užití jeho děl, které je v drtivé většině vázáno na poskytnutí peněžitého plnění za udělení tohoto svolení.

Svár, který se koneckonců vede od doby, kdy začala být autorská práva ctěna, dodržována a kodifikována, tedy od druhé poloviny 19. století, spočívá v tom, zdali ten, kdo dílo poskytuje veřejnosti, tedy u slovesných děl především nakladatel, uhradí autorovi za poskytnutí svolení k vydání jeho děl částku fixní, nebo procentní odměnu, vypočítanou z jeho výnosů, kterých dosáhl prodejem či jinou exploatací vydaného díla. Tato zdánlivě malicherná diskuse má ovšem dosti principiální pozadí, dnes daleko důrazněji vystupující do popředí než kdysi. Toto principiální pozadí sahá k vlastním základům autorského práva. Proč?

Zjednodušeně se dá říci, že pokud jde o poskytnutí licenčních oprávnění za fixní částku, jde vždy o jakýsi odhad, a to většinou ze strany nakladatele v tom smyslu, jak bude kniha úspěšná na trhu, tedy kolik výtisků se jí prodá a kolik prodej vydělá. Oproti tomuto odhadu, který jistě může být do určité míry kvalifikovaný, stojí rozsah oprávnění, umístěný do licenční nakladatelské smlouvy, který je většinou kvantifikován množstevně. Vypadá to jako jednoduché počty ze základní školy. Autor dává nakladateli oprávnění k prodeji až do počtu 5 000 výtisků knih a dostane za to kupř. 5 000,- Kč. Tedy za jeden výtisk by pak autor dostal jednu korunu. Tato prostinká aritmetika však vykazuje v praxi své trhliny. Je jasné, že nakladatel uvede do smlouvy maximální počet výtisků, které hodlá dodat na pulty a o kterých většinou nepředpokládá, že by se mohly všechny prodat a někdy ani ne vytisknout. Proto cenu fixní za licenci odhaduje a kalkuluje z daleko nižších, možno říci jistých, a tedy podhodnocených počtů než z uvedených 5 000 výtisků, takže matematická zkratka 1,- Kč za jeden výtisk nefunguje. Stejně tak fixní odměna není správně kalkulována ani v bestsellerovém pohledu, jenž je většinou ve smlouvě vyjádřen právem nakladatele na případný dotisk dalšího počtu výtisků bez nároku autora na dodatečnou odměnu. Nehledě na skutečnost, že definitivní cena knihy není leckdy dopředu známa. Ve smlouvách na fixní částku autorské odměny to v na-

prosté většině uvedeno není. A proč také, když odměna není na výnosy z prodeje knih vázána. Autor tedy neví, kolik obdrží ve své odměně za jeden prodaný výtisk, a může s velkou pravděpodobností počítat s tím, že jeho odměna byla podhodnocena, a to především z toho důvodu, že nakladatel ve své kalkulaci fixní odměny chce mít jistotu a odměna je tedy vypočítána z nejmenšího odhadnutého prodeje.

Stručně řečeno u fixní autorské odměny vždy někdo přijde zkrátka, a to buď autor, nebo nakladatel (většinou je to autor), protože jeden z nich na vydané knize vydělá více na úkor tohoto druhého, pokud se vůbec v dnešní době dá něco na prodeji knih, až na naprosté výjimky, vydělat. Nicméně věc má i druhou stránku. A sice to, zdali při prodeji licence za fixní částku má ještě autorské právo jako takové smysl. Jedním ze základních pilířů autorského práva je právě to, že autorskoprávní licence se neprodávají jako housky na krámě či kusy nábytku, k čemuž současná smluvní praxe úporně směřuje. Shora uvedený příklad je totiž „ušlechtilý“ a koneckonců transparentní. V praxi však dochází k daleko větším excesům, a sice například k tomu, že za uvedenou fixní částku nakladatel nenakoupí pouze práva ke knižnímu vydání, ale i k internetovému uveřejnění díla, práva filmová apod. s tím, že v původní smlouvě jednoduše slíbí autorovi nějakou další fixní odměnu, výjimečně procentní výnos z prodejů těchto práv dalším osobám, pokud vůbec. Tedy podílová odměna, jinak řečeno procentní tantiéma, se z praxe vytrácí a tím i zmíněný základní princip autorského práva v tom smyslu, že autor by se měl vždy majetkově podílet na výnosech z užití jeho díla, ať už plynou odkudkoli.

Exkurs do historie autorského práva v prizmatu naznačeného tématu má absurdní rozměr. Pokud nahlédneme do dvou právních úprav před druhou světovou válkou, a to sice zákona o právu původském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým č. 197 z r. 1895 přijatého pochopitelně ještě v rámci rakousko-uherské monarchie, a již československého zákona č. 218 z r. 1928 o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), zjistíme, že na téma podílové odměny v nich není pronesena ani jedna legislativní věta. Tedy způsob odměňování byl ponechán na dohodě účastníků smlouvy. Nutno dodat, že v té době byly druhy užití děl i jejich kontrola poměrně jednoduchou záležitostí. Pokud byla kniha vydána tiskem, nepředpokládalo se tehdy ve vztahu k úrovni technologických postupů sloužících obecně k rozmnožování (odtud název copyright), že by dílo mohlo být užito ještě nějakým jiným způsobem než prodejem knih. Snad s výjimkou jejich půjčování v knihovnách či četby na pokračování v rozhlase. Možná tato jednoduchost bez příkazu či pokynu v zákoně obsaženém vedla k tomu, že podílové odměny, tedy tantiémy, byly obvyklým instrumentem pro stanovení autorských odměn. A fungovalo to dobře s tím, že úspěšní literáti byli na tom docela dobře a ti nejlepší, jako třeba Karel Čapek, se stali i milionáři.

Z autorskoprávní legislativy komunistického období zmíním snad pouze zákon č. 35 z r. 1965 o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon), který byl platný až do 30. 11. 2000 a který již striktně, a především paušálně, stanovil, že autorovi náleží odměna za každé užití díla. Toto příkazovací ustanovení bylo prvním průlomem do dosavadní ryze dispozitivní praxe, zřejmě prospěšným, byť přijato za pokřivených

poměrů, kdy se to v naší legislativě takovými kogentními ustanoveními jen hemžilo. Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon, platný od 1. 12. 2000), již takovéto ustanovení neobsahuje, což vede k vykupování autorských práv právě za fixní odměny, jak uvedeno výše.

Absurdita spočívá v tom, že technologie umožňující kopírování děl se v současnosti rozmnožují nevídanou řadou, a dokonce i dorazily do sféry osobní. Naskenovat tak dílo literární do formátu pdf a sdílet jeho obsah s desetitisíci neznámých kamarádů v podobě tzv. „peer to peer“, je velmi snadné. I přes tento stav ani ve sféře legálního užívání autorských děl, která někdo, tedy uživatel, veřejnosti oprávněně sděluje, není požadavek tantiémy, tedy odměny za každé užití díla, oprávněnými uživateli akceptován a autoři jsou vypláceni fixní odměnou. Tantiémy jsou totiž v tomto zběsilém světě považovány nejen uživateli za něco, co zásadně zpomaluje a ztěžuje exploataci autorských děl vzhledem – jak je tvrzeno – k administrativní náročnosti. Dodejme i vzhledem k pravděpodobnému umenšení ekonomických výnosů uživatele. Jinak řečeno je situace taková, že užívání všech druhů autorských děl se vzhledem k technickému rozvoji v porovnání s první polovinou 20. století zmnohonásobilo, avšak autoři jsou na tom finančně mnohem hůře než tehdy, byť by tomu mělo být přesně naopak. Proti zběsilému informačnímu a technologickému rozvoji by bylo nutné do autorského zákona vrátit onu zmíněnou větu, že autorovi náleží odměna za každé užití díla. Odpůrců je však celá řada a především tvrdí, že by takovým ustanovením byl suspendován systém smluvní svobody stran. Tato svoboda je však nevyvážená, jelikož autor proti nakladateli či jinému uživateli stojí bezbranný a ještě s touhou, aby jeho dílo spatřilo světlo světa. Jde tedy skutečně o svobodu, když proti sobě stojí různě vyzbrojené strany?

A takový je i z tohoto úhlu pohledu obrázek doby. Pokud se o právu i o jeho aplikaci ve společnosti říká, že je též morálním minimem, není co dodat.

